

E 227/9

SZENTPÉTERI KUN BÉLA

BESZÉDEK
EGYETEMI ÜNNEPEKEN,
AZ 1930—31. ÉVBEN.

SZENTPÉTERI KUN BÉLA

BESZÉDEK
EGYETEMI ÜNNEPEKEN,
AZ 1930—31. ÉVBEN.

DEBRECEN SZAB. KIR. VÁROS ÉS A TISZÁNTÚLI REF. EGYHÁZKERÜLET
KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA 1932.

I. EMLÉKEZÉS AZ EGYETEM ALAPÍTÁSÁRÓL.

1930 október 9-én.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés !

Nagyrabecsült Vendégeink !

Az első szó, amely ezen a legdiszesebb helyen ajkamat elhagyja, a kegyeleté azok iránt, akik egyetemünk létrehozásának tényezői voltak.

Első Ferenc József Őfelsége születési centennáriumát másfél évtized előtt nem tudtuk volna olyan szürkének elképzelni amilyenné, nagyrészt nem a magunk akaratából lett. Évtizedeken át megszoktuk e nemes aggastyánt mindnyájunk sorsa bölcs irányítójának tekinteni. Méltán, mert bár uralkodása kezdetén az alkotmány félretétele, a német nyelv erőszakolása és a közműveltség idegen irányba terelni akarása búsította a magyart, félszázadig tartó koronás királysága alatt híven megtartva az ország törvényeire tett esküjét, alkalmat adott a nemzetnek szellemi erői kifejlesztésére s örömmel járult hozzá, hogy a magyar nyelvű és magyar szellemű tudománynak új templomai épüljenek, közülök egy a neki nem kedves emlékü Debrecenben. Így a maga példájával mutatta meg, hogy sapientis est consilium mutare in melius, és hogy a felismert igazság mellett megállástól semmi, még az önmagunk előbbi felfogásának feszélyező hatása sem tántoríthat el. Ezért méltó mintaképe minden professzornak.

Tisza Istvánról nehéz elgondolni, hogy ebben az egyetemi évben már elérné a hivatalosan megszabott korhatárt: törvényesen öregúrrá válnék. Fiatalságának rózsás éveit töltötte mint diák és mint huszárönkéntes Debrecenben. Egyébként is szárnyaló lelkét az ifjúság varázsa ragadta meg, amikor élete bármelyik szakában a debreceni öreg kollégium kapuján átlépett. Sok dicsőség fénye, sok nagy cselekedet boldogító öntudata mellett az itteni időkre emlékezve, úgy érezte, hogy nincs dicsőség nagyobb s nincs boldogság teljesebb, mint deb-

receni diáknak lenni. Hogy a szívéhez nőtt magyar ifjúságnak minél nagyobb hányada lehessen részese ennek a boldogságnak, latba vetette tekintélyének egész súlyát a debreceni tudományegyetem megvalósításaért. Testben és lélekben egyaránt páratlanul daliás alakja, magyar és kemény, európai és finom egyénisége örök eszményképe a magyar ifjúságnak.

II. MÁRCIUS TIZENÖTÖDIKE.

— Az egyetemi ifjúság ünnepélyén. —

Aligha van jól az, igen tisztelt Közönség, hogy március tizenötödikén, a fiatalság ünnepén, őszfejú professzor mondja az ünnepi beszédet.

Íme, haóta én tudom az eszem, mondhatni állandóan a diákok közt élek. Az abszolútóriumtól a katedráig mindössze két év telt el az életemből. Így folyvást figyelem lelki-világukat és semmire sem vágyom inkább, minthogy a gondolatok és érzések közössége kapcsoljon össze velük; mégis, vagy tán éppen ezért, tisztán látom, hogy e szeretett, e megérteni kívánt, e jónak ismert, e büszke magyarságban és rendületlen hazafiságban a magam eszményei felé törekvőnek tudott ifjak és én a gondolkodásmódban már igen távol vagyunk egymástól. Mintahogy mindig mértföldes messzeség választja el a legokosabb és leghiggadtabb ifjaktól a legdúsabb képzetű, és leglelkesebb öregeket, mert amazok okosságának erejéből hiányzik a látás élességét növelő tapasztalat, emezek elképzelésének bátorságából meg hiányzik a szárnyakat adó tapasztalatlanság.

Március tizenötödike nem a bölcs megfontolás, nem a józan mérlegelés ünnepe, hanem a szebb és boldogabb jövőre bátor elképzeléséé. Nem a hátunk mögött levőkre kell irányítanunk ilyenkor a fényszórót, hanem az előttünk levőkre; nem a multat kell magasztalnunk, hanem a jövőre szépségét megálmodnunk. A fényszóró tehát nem az öregek, hanem az ifjak kezébe való.

Március tizenötödikének a jelentősége nem az, hogy amit akkor mondtak, az mind megváltozhatatlan örök igazság s amit akkor követeltek, az a magyar nemzetnek minden időre ideálja marad. Lehet, hogy a márciusi ifjak már akkor tévedtek a célban vagy az eszközökben; lehet, hogy nem nekik, hanem a táblabíró-politikusoknak volt igazuk. Az is lehet, mivel a változott kor változott eszményeket hoz, hogy ma mást kíván a magyar nemzet, mint akkor, és hogy akik az akkori eszmévilágban élünk, ma mi vagyunk a táblabíró-politikusok. Mindez lehet, de ez nem homályosítja el a márciusi ifjak dicsőségét, amely nem függ attól, hogy helyesek voltak-e akkor a követe-

léseik, — még kevésbé attól, hogy programjuk jó-e a mának és a holnapnak is, — hanem abból áll, hogy mertek álmodni a meglevőnél sokkal szebb Magyarországot és merték a maguk szép álmának megvalósulását büszkén reményleni.

Ebben kell a magyar ifjúságnak a márciusi ifjakat mindenkor követni. A szebb és boldogabb jövő meglátásának feladata mindig az ifjúság joga és kötelessége marad. Mi öregebbek, ezt a magunk számára nem is igényelhetjük. Annak a jövőnek, amelyben már mi magunk nem élünk, minden részletét kitervezni hiába is akarnánk. Verejtékes gonddal kicsiszolt munkánkat sírunkba temethetik az utánunk következők. Nekünk csak az lehet a feladatunk, hogy szilárd alapokon nyugvó, kényelmes lakásnak alkalmas, erős, tartós, egészséges legyen az a ház, amelyet az utódainknak örökségül hagyunk a magyar nemzet számára, de nem lehet feladatunk az ajtóablakok elrendezését, a falak színét, a szobák díszítését megkötni arra az időre is, amikor már az unokáink lesznek a lakói.

Nem kell attól félni, hogy a fiatalokban nem volna elég képesség a jövőendő kiformalásának munkáját végezni. A történelem azt bizonyítja, hogy a legnagyobb alkotó szellemek az ifjúság tetterős korában kezdték meg kortársaik irányításának nagyszerű munkáját. Más nemzetek ragyogó példaira nem hivatkozom, csak a magunk történelméből említek egy pár bizonytságot. Mátyás király ötvenéves korában már be is fejezte egy emberöltőre terjedő, örökké emlékezetes uralkodását. Rákóczi negyedfél évtizeden át volt a nemzeti eszmények megtestesítője, pedig hatvan évet sem élt... Széchenyi fiatal kapitány volt, amikor megmozgatta a magyar nemzetet. Kossuth már harmincas éveiben ünnepelt bálvány volt. Petőfi alig érte el a teljes kor határát, amikor idősebb költő-társa azzal hódolt előtte, hogy Petőfit barátul még sem érdemelé. A márciusi ifjak mindegyikének nagyon pihés volt még a bajusza és a csodálatos ifjú sereg kápráztató eredményeket elért fővezére alatta volt a harmincnek. Tisza Kálmán sem volt még harminc, mikor a debreceni Kistemplomban tartott tiltakozó gyűlésen kézbe vette a jogaiért küzdő nemzet jórészenek vezetését. Dőreség volna tehát azt gondolni, hogy valakit a fiatal kora akadályozhat a legnagyobb feladatok végzésében.

Kivált az olyan időkben, amikor a mát a tegnaptól századok választják el s a holnap talán ismét századokkal fog különbözni a mától, van nagyon is szükség a gyorsan változó viszonyokhoz alkalmazkodásra képesebb, rugalmasabb szellemű ifjúságra. Ilyenkor elsősorban a fiatalokra vár a munka, a dicsőség és rájuk vár természetesen az ezekkel járó felelősség súlya. Az öregeknek csak az a feladata, hogy a fiatalokat a rájuk szakadó nagy felelősség elviselésében támogassák, őket a mult tanul-

ságaira figyelmeztessék, de semmiképpen sem az, hogy eszményiek felállításában akadályozzák.

Azért mondtam, tisztelt Közönség, hogy nincs egészen rendén, ha a március tizenötödiki ünnep szónokának kortól fehér már a haja, mert ha tűzhányót borít is ez a hóréteg, az ideáлизmusában mindig van valami vaskos, reális. Az álmok ünnepén pedig nem való az eszményképek ragyogását reálisokkal árnyékolni, hiszen az ég könnyéből sár lesz úgy is, mikor a földre leér. Jobb, ha az álmokat ti magatok álmodjátok meg, kedves ifjak, mi öregebbek pedig csak az álmok valóráváltásában segítünk, amit tudunk.

Ebben is követni kell a márciusi ifjak példáját. Azok nem akarták az öregeket elhallgattatni vagy félretaszítani. Azok csak azt kívánták, hogy az öregebbek hallják meg az ő szavukat, ne gátolják terveiket, azonban nemcsak nem kerültek, de egyenesen kérték a tapasztaltabbak tanácsát s mihelyt az első hevület lendületén túl már elért eredményre mutathattak, hálás örömmel ültek le tanácskozó asztalhoz azokkal az öregebbekkel, akik — ha óvatosabb röpüléssel is — az ő lelkük szárnyalását követni igyekeztek. Nem kell sokat törődni azzal, ha mi öregek, akik a régi gondolatvilághoz hozzácsontosodtunk, olykor féltően, vagy épp kárhoztatóan ráncoljuk a szemöldökünket. Mi sem vagyunk azért sem rossz emberek, sem rossz hazafiak, legfeljebb féltjük Ikaros szárnyának viaszát a megolvadástól. De még remegve is gyönyörködünk az ifjú lélek sas-szárnyalásában, mert jól értjük a Széchényi szavának igazságát : Jaj ama fiatalnak, akinek lelke testében mindig megfért.

Különben is van eszmekör, amelyben öregek és ifjak egymással mindig összeforrnak, amelyben nem vélemény-, de még árnyalatkülönbség sem lehet soha : hazafiság és nemzetiség. Ez pedig két tételt állít elénk igazságnak, mintha a tízparancsolat két kőtáblájára volna vésve. Magyarország a magyaroké — mondja az egyik. Magyarország nem az a terület, amelyet ma így neveznek, hanem az, amelyre a Szent István koronájának fénye ragyog, — ezt mondja a másik. Abban összedobban mindnyájunk szíve, hogy az a föld, melyhez annyi szent nevet egy ezredév csatolt, nem lehet a másé, és azt mindnyájan megértjük, hogy minden magyart, éljen bár a földnek akármelyik részén, testvérünkként szeretnünk és támogatnunk kell. Azt is tudjuk valamennyien, hogy a régi dicsőség és régi boldogság visszaszerzésének nem lehet más módja, mint a magyar szívek és magyar kezek összefűződése és szívós, kitartó, reménykedő, egyetértő munkája, amelyben az ifjak álmok álmodásával, a vénék látások látásával dolgozunk Istenben bízva, fáradatlanul Magyarország feltámadásáért.

De mégis én, a fehérhajú professzor, azt mondom nektek, drága ifjak, hogy a hazafiságotok és a magyarságotok is másforma legyen, mint a miénk, előttetek járt nemzedéké. Nem jobb, nem erősebb, ezt nem mondanám, hiszen mi is tudtuk szeretni a hazát és szeretni a fajtánkat szemérmes szerelemmel, önfeláldozó hűséggel. Nem nagyobb, nem igazabb, hiszen ilyen fokozásnak a hazfiságban és nemzeti érzésben helye nem lehet : aki mindent nem ad, semmit sem ad. Hanem legyen igenis példaadóbb.

A mi nemzedékünket, kedves ifjak, a modernség látszatának keresése a nyegleségbe hajló álszeméremmel ruházta fel. Mi közöttünk számosan voltak Istent igazán hívók, buzgón vallásosak, akik a kor szellemének hódolva, szorgosan titkolták ezt az „elmaradottság“-ukat. Éppenúgy : mindnyájan telve voltunk szent hazafisággal, izzó fajszeretettel, de a bennünk lobogó lángot óvakodtunk a világnak mutatni, és szó szerint követve a költő intelmét, hogy : könnyelmű szájon merő szokássá szent imád ne váljon, — váltig igyekeztünk kerülni a megszokottá válását.

Pedig már a Megváltó megmondta, hogy a gyertyát nem szabad véka alá rejteni. Nektek tehát, édes fiaim, úgy fényljék a világosságotok, hogy mások is meglássák és kövessék a példátokat. Nem elég csak érezni, be is kell vallani a szerelmet, ha azt, akit szeretünk, boldogítani akarjuk.

Csak valld be bátran, nyíltan nagy szerelmedet az édes, az egyetlen Haza előtt, szeretett ifjúság — rendületlenül; és fényben vagy homályon, kishitűvé szent imád ne váljon.

III. ÜDVÖZLÉSEK.

Révész Imre professzor eskütelekor, 1930 szeptember hó 15-én.

Szeretettel üdvözöllek az egyetem rendes professzorai között. Az egyetemünk hatalmas erőgyarapodásán érzett objektív örömet fokozza az a szubjektív öröm, hogy a felesketésedet éppen én vezethettem, aki hosszú idő óta más téren sűrűn munkálkodom veled és így alaposan ismerem nemcsak kivételes képességeidet, de egyéni szeretetreméltóságodat is.

Arról biztosítalak, hogy az egyetem minden tanára a legnagyobb bizalommal és rokonszenvvel fogad, de mégis azt mondom: vigyázz, mert súlyos és kemény kritika vár reád.

Az ember neveltetése száz esztendővel a születése előtt kezdődik és a kapacitása az elődei képességeinek eredőjeként vele születik. Az, akinek atyja, nagyatyja szellemi téren dolgozott, sokkal kevesebb erőfeszítéssel bírja a tudományos munkát, mint ama másik, akinek minden előde verejtékes testi törődéssel kereste a mindennapra valót, vagy éppen a derűs tétlenség örömében élt. Ennek az előnynek azonban a másik oldalon súlyos teherterhelés felel meg, kivált, ha a közvetlen elődök fényt és díszt szereztek a névnek. Sarkal a lelkiismeret, hogy a ragyogáson folt ne essék és zordonan ellenőriz a közvélemény, mely az evolúció törvényét minden áron érvényesülni kívánja a magyar közmondás szerint: Légy külön az apádnál.

A te nagyatyád nemcsak egyik legnagyobb és európai mértékkel is kiemelkedő tudósa volt a magyar reformátusságnak, hanem olyan időben élt, amelynek a haza és a vallás szabadságáért való vágyakozástól telített levegője az ő különben is hatalmas szellemének képét gigántikussá vetítette. Hatása kortársaira rendkívüli volt és most halála után fél századdal is igen nagy mindazokra, akik — pedig a magyar protestáns hittudomány minden művelője szükségképpen idetartozik — az ő munkáival foglalkoznak, mert a tiszta és lelkiismeretes tudományosság varázsával üdit.

Atyád, bár a tudományos pályáról korán elsodorta az egyház gyakorlati szolgálatának sok díszes és terhes feladata,

a magyar közművelődés, különösen az egyház és iskola meg a protestáns irodalom történetében széleskörű és szabatos tudásával szinte káprázatba ejt és önálló kutatásainak eredményei nem egy vonatkozásban új megállapításhoz vezették az egyháztörténelmet.

Ezeknek a vérszerinti elődöknek a nagysága nyom téged. És nyom a hivatali elődöd nagysága is. Te, a volt tanítvány, jobban tudod, mint én, hogy nagyérdemű elődöd mekkora értéket képviselt a magyar protestáns egyházi tudományokban és hogy ő egyáltalán egyike a legmasszívabb magyar elméknek.

Azért mondtam, hogy rád szigorú kritika vár, mert az elődök magas mértékével mérnek. Ám én jól tudom nemcsak azt, hogy te elbír minden mértéket, hanem azt is, hogy az esetleg érthető gazságtalan gáncs sem kedvetlenít el, mert nem az elismerésért, vagy jutalomért dolgozol, hanem a munka gyönyörűségéért és a megtalált igazság boldogító érzéséért.

Erőt, egészséget, áldást adjon munkádhoz az Isten.

Bókay Zoltán professzor eskütételekor, 1930 október hó 30-án.

Kedves új Társunk !

Pár héttel ezelőtt egy másik új kollégánk eskütétele alkalomával mondott szavaimat hozzád intézve megismételhetném. Arra figyelmeztettem őt, hogy elődeinek, atyjának, nagyatyjának és hivatali elődjének kiválósága nehezé teszi a helyzetét, mert azokhoz mérten sokat várnak tőle is.

Nálad ugyanaz az eset. A Bókay név fényle, melyet atyád, nagyatyád és nagybátyád nagyértékű munkássága messze-földön ragyogóvá tett, nagyon is rád irányítja a figyelmet és felfokozza irányodban a várakozást.

Ám ezekről a vérszerinti elődökről én most nem akarok szólni. Én csak a hivatali elődöd mértékét állítom eléd és itt ugyanazzal a helyzettel találod szemben magadat.

Szontagh Felix nemcsak a magyar tudományosságának volt dísze és nemcsak a jó professzornak mintaképe, hanem mindenekfelett mint hűséges, kedves kolléga, mint mindnyájunk drága Félix-bácsija véste be magát és emlékét szívünkbe.

Az egyetem nemcsak azt jelenti, hogy ott sokféle tudományt tanítanak ; nemcsak azt jelenti, hogy ott minden tudomány körében magas szempontokra emelkedünk, hanem jelenti a tanárok és tanítványok összeforrottságát a különböző karok között. Mérhetetlenül áldásos, hatásos az egész tudományos életre az, hogyha a különböző szakban munkálkodók egymással folytonos barátságos érintkezésben a maguk által elért eredményeket társaiknak is kincsévé teszik. Ám ha ez a tudományos

értéke nem volna is meg a baráti érintkezésnek, maga a barátság ténye is sok új lelki értéknek válik szülőjévé.

Nagyon kedves és kedvező auspiciumnak kell tekintenem azt, hogy az eskütétel komoly aktusánál a feleséged is megjelenik. Ebből arra következtettek, hogy Szontagh Félixeknek megtaláltuk az utódait, hogy ti is mind a ketten keressétek és megtaláljátok szívükhöz az utat, amint ők mindig keresték és megtalálták.

Kovács Ferenc és Verzár Gyula professzorok eskütelekor, 1931 augusztus 30-án.

Nehéz viszonyok közt, aggodalmas időben, súlyos gazdasági válság riadalmában foglaltok el széketeket, kedves új társaink.

Az anyagi gondok a tudóst is érintik, mert a megélhetés gondjai akadályozzák a tudományos elmélyedést. De méginkább sujtják azt, aki valamely nagy intézménynek élére állítottatott. Ti pedig nemcsak professzorok vagytok, hanem egy-egy klinika vezetői is, amelyeken bizonyára sok jeles tervet, sok szép álmotokat óhajtanátok megvalósítani. Azzal az elgondolással jöttetek, hogy nektek az új és tudományos céljaitoknak megfelelő berendezkedésre a rendesnél több pénzre lesz szükségetek és arra a valóságra ébredtek, hogy a rendesnél jóval kevesebbrel kell beérnetek.

A nehéz helyzettel is meg lehet azonban küzdeni, csak a bizalmat el ne veszítétek.

Őrizzétek meg a bizalmat magatokban. Vezessen benneteket mindig az a meggyőződés, hogy a ti munkátok igazán jól csak ti végezhetitek el és legyen bármily kitűnő segítségetek, bármily sok hű támogatásotok, mégis csak az a munka bizonyosan jó, amelyben magatok résztvesztetek.

Őrizzétek meg a bizalmat embertársaitok s különösen a veletek egyazon egyetemen működő tanártársaitok iránt. Amikor látjátok a sok fogyatkozást, amely munkátokat akadályozza, gondoljatok arra, hogy vannak oly társaitok is, akiknek még több hiánnyal, még több nehézséggel kell megküzdeniök. Ne arra tekintetek, aki legkedvezőbb külső körülmények közt végezheti munkáját, hanem arra, aki a legnagyobb nehézségek között legjobban teljesíti a maga feladatát. Amazt ne irigyeljétek, emennél a meglátott hiányokon ne botránkozzatok; magatokban, úgy mint másban, ne a külső sikert, hanem a komoly munkát becsüljétek.

A tudományegyetem nemcsak azt jelenti, hogy a tudományoknak összességével foglalkoznak annak kebelén, hanem jelenti azt is, hogy az itt együtt munkálkodók a tudomány érdekében egyetemes szempontokra tudnak emelkedni s nem elégednek meg a maguk szakjának előbbrevitelével, hanem a

tudomány minden részének előbbrevitelét kívánják s ezen munkálkodnak.

Ne felejtsetek el ezt, kedves új társaink. S ha meglátjátok, hogy a tapasztalt nehézségek nemcsak benneteket nyomnak s ha észlelitek, hogy mások, talán még kedvezőtlenebb viszonyok közt, érdemes munkát bírnak végezni, a legsúlyosabb időkben is megmarad a munkakedvetek és magyar hűséggel és magyar kitartással — azt is mondhatnám : magyar daccal — dolgoztok rendületlenül a magyar jövőendőért.

Legyen a munkátok Istentől áldott és a Haza javára való !

*Dr. Baltazár Dezső püspök húszéves szolgálatának ünnepén,
1931 augusztus 15-én.*

Főtiszteletű Püspök Úr !

A Tisza István-Tudományegyetem, mely hallgatóinak legnagyobb részét a Tiszántúl reformátusai közül nyeri és amely a reformátusok debreceni kollégiumának szellemi örököse kíván lenni, természetszerűen osztoznék a tiszántúli református egyházkerület örömeiben akkor is, ha nem fűzné a református egyházhoz hittudományi fakultása által szoros kapcsolat.

Ügyszintén Nagyméltóságodnak, mint magas és nagyjelentőségű egyházi tisztség betöltőjének ünneplésében részt kérne az egyetem akkor is, ha mint kétszeresen is tiszteleti doktorát, nem számítaná a maga kebelébe tartozónak.

De minket nem csupán ilyen formai okok hoztak ide.

Nagyméltóságodnak püspöksége kezdetén egyik legfőbb gondja volt a mi egyetemünk megszületése körül buzgólkodni. Ott állt a nagyrahivatott, de válságos viszonyok közt életre hívott intézmény bölcsője mellett s szeretettel figyelte annak fejlődését, amit mindig komoly jóakarattal és tekintélyes erővel támogatott.

Sokszoros hálával kell megemlékeznünk egyetemünk ifjúsága iránt tapasztalt atyai pártfogásáról, mellyel annak nagyszámú szegénysorsú tagjait sok fáradsággal összegyűjtött alapítványának részesévé tette.

A tárgyi okok mellett szubjektív érzések is sok szót adhatnak ajkamra, hogy jókívánságaimat elmondjam. Ám ez ünnepélyes alkalommal meg kell elégednem annak a kijelentésével, hogy a Tisza István-Tudományegyetem egésze, tanári testülete és ifjúsága, Nagyméltóságodnak mind magas egyházi állása, mind személye irányában őszinte tisztelettel viseltetik s a haza és a nemzeti kultúra javára végzendő további munkájára Isten minden áldását kéri.

IV. BÚCSÚZTATÓK.

Pápay József temetésén, 1931 június hó 11-én.

Látjátok feleim szemetekkel, ne akarjunk bölcsebbek lenni a Gondviselésnél. Íme én is már panaszra nyitottam a számat : véget ér a hivatali évem anélkül, hogy valami az egyetem szempontjából jelentős esemény történnék. És megintett az Úr : ne zúgolódjál, adok az évedre nagy eseményt, nagyobb, mint egy épület befejezésének elhalasztása, nagyobb, mint az egyetem fejlesztésének elmaradása, nagyobb, mint az új szeretet-intézmény késése, adok eseményt, mely emlékezetes marad magadnak és az egyetemnek, megrendíti a meglévő házat, apasztja az egyetem tudomány-vagyonát és meddővé tesz sok-sok szeretetet ; legyen hát az egyetemnek ebben az esztendőben új szent helye : a *Pápay József* sírja.

Íme, egy ember sem mulhatja e vermet. De ha már a Gondviselés rendelése szerint rád következett előbb, hogy ahhoz járó légy, mennyivel jobb volna nekem, ha nem kellene szólnom a köz fájdalmáról és odaállhatnék hangtalanul a koporsó mellé, némán elzokogni a magam veszteségét. Magamat siratni : önzés, no de hol van igazi bánat, amely nem önös? Ki nem veszített semmit a halotthan, képmutatóan sír, vagy közönyös. Nekünk van okunk sírni képmutatás nélkül.

Mennyi malasztban teremté Isten e kedves, jó emberünket. Adott neki fényes elmét, kitartó szorgalmat, akadályt nem ismerő kutatni vágyást, adott képességet a megtalált tudományos igazságok világos, derűs közlésére, adott szelíd lelket és nyájas szót, hogy szívesen hallgassák a tanítását ; adott felértékelhetetlen kincset, azt a méltó öntudatot, hogy az élettől soha sem kapott többet, inkább kevesebbet a jól megérdemelnél. És mind a paradicsomot adta neki házává, adván példás, ragyogó tisztaságú családi életet, mindenkit szeretni tudó forró szívet és mindenki igaz szeretetét. Tudományának nagysága nem fért e hazába, hirdetik azt Európa-szerte s mégis eltörpül lelki jóságának rendkívüli méretei mellett.

Ysa nem por és hamu vagyunk. De *Pápay József* sohasem lesz egy maréknyi sár. Azért, hogy szemét behunyta, hatása

nem szűnik. Tanítani fog ezentúl is, csak a más szája által; írni fog ezentúl is, csak a más tollával. Felfedezései, megállapításai magvetésül maradnak a tudomány egy széles mezején; tiszta erkölce, mély vallásossága, erős hazafisága, buzgó kötelességteljesítése minta lesz tovább is és nevelni fogja az ifjúságot. Nem is búcsúztatom az egyetem nevében, az egyetemé marad ő mindvégig és ezé a kollégiumé, amelynek falai közül indul el utolsó útjára s amelynek virágzásában onnan túlról is bizonyára gyönyörködik. Innen és a tudomány életéből a halál sem ragadhatja el Pápay Józsefet.

Csupán mi egyesek, szakadunk el tőle, ki tudja, mennyi, talán nagyon rövid időre. Nekünk ezalatt nagyon hiányozni fog a jó kis Józsi mosolygós szeme, derűs orcája, melegsavú beszéde. De a lélek él, találkozunk!

Illyefalvy Vitéz Géza temetésén, Budapesten 1931 augusztus hó 4-én.

A debreceni Tisza István-Tudományegyetem, amelynek megalakulása óta tanára és néhány év előtt Rectora voltál, — ennek az egyetemnek jog- és államtudományi kara, amelynek körében munkálkodtál és amely éppen most harmadik ízben tisztelt meg azzal, hogy dékánjává választott, — a Tisza István-Tudományos Társaság, amelynek alapítói közé tartoztál, meg fogják találni a módot, hogy méltassák azt a súlyos veszteséget, amelyet a magyar tudományosság és a közoktatásügy a te váratlan távozásoddal szenvedett, és azt az értéket, amelyet a te irodalmi és tanító munkád képviselt.

Ezekben a szomorú percekben, a koporsó mellett, nincsen alkalom fejtegetésekre. Itt csak a szív szava szólhat. Hiszen a fájdalom a szív indulatainak érzékenységet finomítja, az értékelés mérlegét azonban csökkenti.

Most csak annyit mondjunk, hogy a jól teljesített kötelesség öntudatával szállhatsz sirba és hogy nem haltál meg mindenestül.

Most csak mint barátok jöttünk hozzád búcsúzni tizenhét évi együttmunkálkodás után. Búcsúzni és bizonyosságot tenni, hogy e hosszú és sokszor szomorú évek alatt, amelyek a magyar ember jellemét nagyon erősen próbára tették, benned legfeljebb apró emberi gyöngeségeket láthattunk, de nem láttuk szemerjét sem a rosszáságnak. Mintha csak példaadó megtestesítője lettél volna a betlehemi angyalok énekében elhangzott ígének: Az emberekhez jóakarát.

Sajnos, csak kevesen jöhettünk el erre a bizonyágtételre.

Te gyakran hívtál bennünket azelőtt magadhoz és mi mindig örömmel mentünk hozzád szívesen látott vendégekül.

Nemcsak azok páran, akik most itt vagyunk, hanem valamennyien, azok is, akik most nyári pihenésük közben nem is tudják, hogy most is a látogatásodra kellett jönnünk.

Hajh, de milyen más látogatás ez. Te, aki máskor vidám orcával siettél elénk, most csendesen, mozdulatlanul maradsz. Minket meg, akik máskor jól kacagtunk játékos ötleteiden, most sírás ingerel. Máskor beszédes ajkad néma, és ha most szólana hozzánk a tőled sokszor és mindig örömmel hallott kedveskedés: Ne várassatok magatokra, jöjjetek hozzám minél előbb, — megdöbbennénk és megborzonganánk.

Omnes eodem cogimur. Te túl vagy már és az örökkévalóságban, amelynek részese lettél, csak egy szemrebbenés az a kis idő, ami nekünk még ideát hátra van.

Azután majd megint találkozunk és változatlanul tovább szeretjük egymást.

Addig, kedves Géza, Isten veled!

V. DOKTORAVATÁSOK.

1930 szeptember 20-án :

Cathedram doctoralem conscendere : ezt a jogot hangsúlyozza a doctori diploma.

Az egyetemi gradusnak ez az eredeti jelentősége elhalványodott az idők folyamán, különösen amiatt, mert a doctori fok a gyakorlati életpályákra minősítővé lett. A doctor-jelöltet az esetek nagyobb részében nem a tudomány művelésének, hanem a hivatalhoz vagy más kereseti lehetőséghez jutásnak vágya vezérli akkor is, amikor az egyetemi előléptetésért dolgozik.

De azért a tanításra jogosítást és a tanításra kötelezést adja a doctori fok mindazoknak, akik azt igazán megérdemlik. Mert tanítani nemcsak kathedrából lehet. Tanítja a népet az orvos, az ügyvéd, a bíró, az alispán, az államhivatalnok, és pedig nem csupán élete példájával, hanem tanítja fenyegető bajok elhárítása, megtörtént károk jóvátétele, sőt megérdemelt büntetések kiszabása közben jóakarató tanáccsal, higgadt felvilágosítással, szeretetteljes útbaigazítással.

Különösen sok tanító feladat vár a jog és a politika szolgálatában állókra a mostani, sok anyagi gonddal és sok lelki problémával küzdő társadalom irányításában és legkivált egy darabokra tört nemzet körében.

Nagyon keveset érő szolgája a közhatalomnak az, akinek álmait a maga fizetési fokozatainak miként haladása, nem pedig a rája bízott embertársai sorsának javíthatása nyugtalanítja. És nem érdemli meg a díszes ügyvéd nevet, aki az élébe vitt ügynél a maga hasznának a nagyságára, nem pedig a megbízója igazságának minél teljesebb felderítésére gondol.

Cathedram doctoralem conscendere : igen, ez most is minden igazi doctor hivatása. Tanítani minden népet, ha kell a házak tetejéről is. Tanítani, ameddig a szava elhangzik mindenfelé, az emberiség és a magyarság igazságát. Tanítani a próféták hitével, az apostolok lelkesedésével, a vértanúk elszántságával. De mindig szerényen, a komoly tudóshoz illő méltósággal. Aki a szívében isteni szikrát érez, annak eszményképe nem az Ember tragédiája londoni jelenetének nyegle tudósa, hanem az alázatos Istenember.

Így cselekedjetek s az Isten áldása lesz rajtatok.

1930 szeptember 27-én :

Csavernak lenni egy nagyszerűen működő gépezetben lehet nagyon megnyugtató érzés, sőt keltheti a nélkülözhetetlenség öntudatát is, hiszen a piciny csavar meglazulása megszüntetheti vagy megronthatja a gép működését.

Am a gondolkozó elme előtt mégis nagyszerűbb hivatásnak látszik az önállóan alkotás, akármilyen egyszerű és akármilyen kicsiny körnek javára szolgál.

Az egyetemről az életbe lépő előtt, hacsak tétlenkedni nem akar, ez a két lehetőség áll. Elhelyeződik alkotórésznek valamely kifogástalanul dolgozó szerkezetbe és, nélkülözhetetlen ugyan, de könnyen kicserélhető tényezője lesz egy, nem az ő gondolata szerint haladó munkának ; vagy homloka verejtékével, szíve izgalmaival vergődik, hogy a maga elgondolása, a maga napról-napra újból formált terve nyomán alakuljon ki a talán nagyon szegényes, de az ő lelkéből született, az önmagának köszönhető eredmény.

A mai magyar fiatalembernek azonban nem lehet pusztá gépcsavarrá alakulni akkor sem, ha bármilyen fényes és jól gondozott gépezetben talál magának szerepet.

A mai magyar embernek, sem öregnek, sem fiatalnak, nem lehet derűs nyugalommal tolni napot nap után ; bármilyen jó életmód mellett sem lehet megelégedettnek lenni ; kötelessége bármilyen jól elvégzése után sem lehet az eleget dolgozás öntudatával térni pihenőre. A mai magyar embernek, öregnek és fiatalnak, akármilyen sorsban levőnek, akármilyen foglalkozást folytatónak, háta mögött ott lovagol a fekete gond : mi lesz árva nemzetemmel ; lelkébe nyilallik a súlyos felelősségérzet : tettem-e ma valamit dicsőségre hivatott s nyomorulttá tett fajtám sorsának javítására.

A fiatalember még erősebbnek érzi a háta mögött vágató lovas üldözését, ereje teljességének tudatában még erősebben hallja a felelősségrevonás belső hangját, mint mi, öregek.

Halljátok is meg mindennap, minden munkátok közben. Úgy lesztek méltó fiai a Tisza István egyetemének. És tudjátok nyugodt lelkiismerettel megfelelni lelketek kérdésére. Úgy lesz rátok büszke az egyetem.

1930 október 4-én :

Egyedül haladni az élet utain, társtalanul érezni örömet-bánatot : minden bizsonnyal szomorú sors.

Egyedül küzdeni a magunk szép eszményéért, egyedül vívni ki az óhajtott győzelmet : nagyobbá teszi a dicsőséget, de nem a boldogságot.

Az embernek ahhoz, hogy teljes legyen a boldogsága, társra van szüksége ; társra, aki gyönyörködjek örömeiben, megértse

bánatát, óvja, ha túlfeszíti erejét, vigasztalja, ha csüggedni talál; társra, akivel közölni tudja gondolatait, akinek sorsával törődve ment maradjon a csak önmagával foglalkozás sivár szívtelenségétől, akiért élni, dolgozni, akinek gondját viselni folyvást megújuló és el is érhető életcélt ad elé.

Az orvos, kivált ha tudós, és a tudós, kivált ha orvos, soha sincs egyedül. Nincs olyan parányi, világtól és kulturától elmaradt kis falu, ahol az orvosnak ne lenne társa, barátja, aki szeretettel várja őt és akit szeretettel látogat meg ő. Ha más nem, valami öreg anyóka, aki a szájával buzgón hívja a halált, de a szívében sóvárogva vágyik a földi élet megmaradására; vagy valami önmagával is tehetetlen csecsemő, akinek pici agyában még nem gyulladt ki az értelem, de a szeme megnyugvása, az arca megenyhülése elárulja, hogy már érzi a doktor bácsi munkájának jóltevő hatását. És nincs olyan elhagyhatatlan beteg szoba, nincs olyan börtön, amelyikben a tudós magára maradjon; vele van az, akinek a könyvét olvassa, vagy ha ez sem lehet, az, akitől valaha olvasott vagy tanult valamit; ezzel társalkodhat, ezzel vitatkozhat, ennek gondolatai segítségével tovább szöheti a maga gondolatait, új tételeket állíthat fel, új eredményeket érhet el.

Az orvos és a tudós, ha betölti hivatását, sohasem lehet magárahagyatott, tehát sohasem lehet igazán boldogtalan.

Menj el és légy boldog.

1930 október 11-én :

Őszkor, gyümölcszedés idején gyakran csodálkozva látja a gazda, hogy csenevésznek indult, rosszul formálódott szemek izmos, ízes, ép terméssé fejlődtek, a gyönyörűnek ígérkező gyümölcs meg, amely már hónapokkal előre büszkén és csábítóan mosolygott ki a levelek közül, semmivé vált, elpusztította a rárakodott gomba vagy a beléje költözött féreg, kivagdalta a torkoskodó madár, vagy csak az aszott héjját hagyta meg a darázs.

Pedig az érett gyümölcs sorsa sincs még a leszedéssel sem biztosítva. Onnantól fogva már nem rothasztja eső, nem riasztja fagy, nem férnek hozzá a kártékony állatok. Ám a kisajtott must kerülhet rossz edénybe, amely tönkre teszi nemes ízét; indulhat a forrása olyan erővel, hogy szétvetheti az abroncsokat és a föld issza be az egész termést; még az is megesik, hogy nem tudnak hordót szerezni számára és a vídámítónak készülő édes ital megeceteseedik a nem neki való környezetből kivágyakozás keserűségétől.

Az ifjú embert sok jó és sok káros hatás érheti egyetemi éveit alatt. Nem mindig abból lesz a legnemesebb gyümölcs, aki ezidőtt legtöbbet mutatott és nem szabad reményt veszteni annak, aki kevésbé kedvező kilátásokkal töltötte el itteni idejét.

A gyöngébb mustból, ha gondját viselik, kedvesebb és hasznosabb ital válhat. Csak az a fő, hogy ne képzeljünk minden munkát befejezettnek a szüreteléssel, hanem ami jót az Istentől nyertünk, igyekezzünk megtartani s értékében fokozni, a Megváltónak a talentumokról mondott példázata szerint.

Az egyetemi tanulmányok befejezése, a legmagasabb egyetemi fok megnyerése a gyümölcsszedés, a boldog szüret napja. Gondod legyen arra, hogy a mustod meg ne romoljék.

1930 október 18-án :

Arany János az önmaga debreceni diákeletére emlékezés-sel elmondja Bolond Istókról, hogy

ha egy szünnapra szert tőn,
ebédre vackort és kókényt szedett
s egész nap elcsatangolt a nagy erdőn...
egy mohlepte csertőn
a mikrokosmost, sürgő hangyabolyt
órákig nézte, amint fel s lefolyt.

Pedig miops volt szegény, aki,

bárhogy pislogat,
ha széttekint, aligha lát sokat.

Annak, aki nem gömb-szemlencsével, hanem a tudomány nagyszerű eszközeivel vizsgálhatja a mikrokosmos működését, természetesen méginkább nagy gyönyörűséget ad az abban nyilatkozó csodás törvényszerűségnek látása.

A parányi állatkák életének megismerése nemcsak azért nevezetes, mert a tudományos ismereteket gyarapítja és további tudományos következtetések levonásának eszköze, hanem azért is, mert a pusztá ismeretekkel meg nem szerezhető lelki gazdagság birtokába juttat. Aki színről-szinre látja azt az óriási erőfeszítést, amellyel e semmiségnek látszó létezők a létért való folytonos küzdelemben magukat fenntartják, megérti azt is, hogy nemcsak az emberért áll a világ és testvéri érzéssel gondol minden élőlényre ; megérti, még könnyebben, azt is, hogy az embernek, mindegyiknek, csakúgy, mint a hangyának vagy muslicának, küzdeni kell a létért, hogy az ember is valamennyi megcsenved az élet boldogságáért. Ámint ezt megérti, az embertársai iránt nem lesz sem irigy, sem közönyös : eljut az igazi emberszeretethez. Aki pontosan megfigyeli azt a tökéletes rendet és soha nem változó szabályosságot, mely a legkicsinyebb állat életében is észlelhető, nem elhiszi, hanem tudja azt, hogy van valamely hatalom, akinek akarata nélkül valóban egy hajunkszála sem eshetik le a fejünkről és eljut ahhoz, ami minden bölcsességnek kezdete.

Embertársaink iránt igaz szeretet és az Istenben rendíthetetlen bizalom : e kettő az emberi boldogság biztos alapja. Légy mindig boldog.

1930 október 30-án :

Ez a mostani avatás nevezetes két dátum között történt. Az egyik a holnapi, a reformáció emléknapja, amely nem vallási vonatkozásban érdekel bennünket, hanem azért, mert az ezen napon megindult nagy világtörténeti mozgalom a kutatás szabadságát választotta alapelvül még olyan kérdésekben is, amelyek körében a tekintély szava előtt meg lehet hajolni az ellenkező tudás lázadozó keserősége nélkül. A másik egyetemes jelentőségben összehasonlíthatatlanul kisebb, de a magyar nemzeti életben különösen fontos dátum azé az ünnepé, amely egyik testvéregyetem területén egy héttel ezelőtt folyt le és amely a tudományos kutatás új lehetőségeinek alkalmát adó díszes intézetek megnyitásával és a magyar kultúra elmúlt és élő jeleseinek kitüntetésével az egész nemzeté volt.

Az egyik ünnep arra emlékeztet, hogy a felismert igazság mellett minden körülmények közt és minden következés esetén meg kell maradni. Itt állok, másként nem tehetek, — e történelmi ígék nemesak a vallási reformáció nagy kazánfűtőjének, de minden tudományos munkásnak jelszava minden időben. A másik ünnep viszont arról biztosít, hogy a tudományos munkálkodás a földi elismerés szempontjából sem meddő foglalkozás. Ma már talán nem is változatlanul igaz a nyolcvan év előtti szatíra mondása, hogy a tudósok mind szegények, mert íme a magyar nemzet a maga szomorú helyzetében is bír elég erkölcsi erővel arra, hogy minden erejének megfeszítésével tisztességes kenyeret biztosítson a tudósok elég jelentős számának. Ha ez a kenyér még sokkal szerényebb és sokkal kisebb darab volna is, sarkal munkára ez a felemelő tudat, hogy ez a szegény, megnyomorított, gazdaságilag tönkretett ország mindenekfelett akarja lehetővé tenni a tudósok munkálkodását és erre a célra olyan díszes épületeket emel, amelyek a tudomány nagyjelentőségét a hozzá nem értőknek is hangosan hirdessék ; meg hogy ez a szegény nemzet kész és képes elismerni és magasztalni a tudományos érdemet, életben és halál után.

Ebben a felemelő tudatban munkálkodjatok és igyekezzetek a nemzeti pantheonba jutni.

1930 november 15-én :

Régen a tudományos téren szerzett kitüntetés, meg a gyakorlati életben boldogulás meglehetősen el voltak egymástól különítve, sőt csak alig néhány év előtt költözött el a tizenkilencedik század magyar közéletének egyik, a mi korunkba is átjött közismert kiválósága, aki sokszor fejtegette a maga ellenállhatatlanul szép, zamatos elbeszélő módján, hogy a szakértők az Úristennek legkártékonyabb alkotásai. Még ötven esztendeje sincs, hogy Magyarországon megalkották

a minősítési törvényt, amellyel és azóta alkotott sok más törvénnyel, mind több tanultsághoz kötik hozzá a közpályára alkalmazhatást.

A magasabb képesítés e megkövetelésének bizonyára megvan a maga nagy előnye a gyakorlati élet szempontjából. Mennél szigorúbb mértéket állítanak fel az előzetes képesítés tekintetében, annál inkább valószínű, hogy a legméltóbb és legképesebb emberek jutnak a közhivatalokba.

A tudományos élet és közelebbről az egyetemi fok szempontjából azonban éppen ellenkező az eredmény. A megélhetést biztosító pályákon elhelyezkedhetés érdekében megjelennek az egyetemen és tudományos fokért versengenek olyanok is, akik a tudománnyal keveset törődnek és az egyetemi sikert semmi másért nem kívánják, mint azért, hogy az útlevelet az élet országába megkaphassák. Lehet, hogy igen kiváló közéleti férfiakká válnak, hasznos és eredményes munkát teljesítenek és éppen azért nagyon megérdemlik, hogy az ily téren működhetés feltételét elérjék, de valódi tudományos munkára sem kedvük, sem képességük nincs. Sőt a gyakorlati szempontok érvényesülése gyakran káros hatással van olyanokra is, akik magukat a tudománynak szentelni készek és képesek is volnának. Ezek is belekerülnek annak az elgondolásnak a forgatagába, amely szerint igyekezni kell a külső képesítést sürgősen megszerezni, mert különben a csupán erre törekvők versenyében hátra maradnak s nem a tudománynak, hanem a külső képesítésnek megszerzését tűzik maguk elé első célul.

Kedves fiaim, nem akarlak benneteket figyelmeztetni most letett eskütok tartalmára. Bízom abban, de el is várom tőle, hogy nem elégsztek meg a formai képesítés bírásával, hanem minden erőttökkel azon igyekeztek, hogy a nektek adott talentumok mértéke szerint méltó és érdemes neveltjei legyetek annak az egyetemnek, amely benneteket a legdíszesebb tudományos fokozattal kitüntetett.

1930 november 22-én :

Aurora musis amica ezekben a napokban már későn mutatja meg rózsás ujjait és sietve el is szalad, átadva a helyet az úgyis rövidre szabott nappali világosságnak.

Mennyivel jobb a muzsfiaknak a nyári időszak, amikor a hajnal az óráknak kellemes sorát engedi munkára. Mennyivel jobb különösen a mai magyar ifjúságnak, melynek legnagyobb része az önfenntartásért folytatott kemény munkával kénytelen eltölteni a nappali óráit s ha nem jön korán a hajnal, az éjszaktól kénytelen lopni a maga képzésére szükséges időt.

A munka pedig, amit végeznie kell, súlyosabb is, mint más boldogabb korok fiaié. Nemcsak a természet rendje hozott ránk borongós napokat, hosszú éjszakákat; nemzeti életünk egére

is hosszú, sűrű sötétség nehezedett. Ebből a rideg, fojtogató ködből csak úgy tudunk kimenekülni, ha mindegyikünk erejét megfeszítve dolgozik. Nekünk most nem szabad arra gondolnunk, hogy a napnak melyik szaka musis amica. Nekünk tudnunk kell azt, hogy a mi számunkra hajnal és reggel, dél és délután, este és éjszaka egyaránt a verejtékes munka ideje; nekünk nem lehet más élvezetünk, mint a rövid pihenő, nekünk nem lehet más örömünk, mint az Istenben vetett bizodalom és a magunk erejére támaszkodó öntudat.

Nekünk tudnunk kell azt is, hogy a természet örök rendje szerint a hosszú éjszakákat megint hosszú nappalok váltják fel, rózsaujjú hajnal megint csak éppen a rövid pihenésre való órákat engedi a sötétségnek és a napsugár hosszan fog ott mosolyogni tüzes jókedvében az aranykalással ékes magyar rónaság felett.

Ennek az egyetemnek az a méltó fia és érdemes doktora, akiben van elég erő a most fokozottan várt kötelességek teljesítésére is, meg a boldogabb magyar napok bizó várására is.

1930 november 29-én :

A doctori diploma díszét a kiállító egyetemnek a professzorai tudományos tekintélyén és a minél hosszabb multban szerzett nagy hírnéven nyugvó kiválósága emeli.

Annak, aki Debrecenben szerzi a doctori diplomát, nem szabad elfeledkezni arról, hogy ebben a városban megszakítás nélkül négyszáz esztendő óta folyik főiskolai oktatás és virágozik a magasabb tudományok művelése.

Onnantól fogva, hogy a hittudós és hitvitázó Méliusz, a magyarországi református egyház jogi szervezetének is első ki-formálója, megírta a maga becses Herbáriumát, a nyelvtudós és zeneszerző, geografus és pedagógus Maróthy, a számvetés tudományának országhírű mesterén, a theológiában, filozófiában, matematikában és fizikában egyaránt nagy orvosdoctor Hatvanin át egész odáig, hogy a grammatikairó lelkipásztor, meg a költő katona együtt alkották a nagyszerű debreceni fűvészkönyvet, a tudományoknak egyetemes, összefoglaló művelése jellemzi a debreceni főiskolában és annak közelében működő tudósok munkáját.

Am Debrecen kulturális történetének még egy másik nevezetes jellemzője is van. Az nevezetesen, hogy a tudomány előbbrevitelén és a műveltség terjesztésén nemcsak azok fáradoztak, akik maguk is ittak a tudomány édes italából, hanem a város lakosságának az a része is, amelyik látszatra távol állt a tudományos élettől és merőben gyakorlati téren működve, gazdasági munkával fejlesztette a nemzet erőit. A debreceni polgárok, kalmárok, mesteremberek és gazdálkodók századokon át adták a szükségessé vált anyagi támogatást a főiskolának, megtisztelték, a tőlük adható mindenféle megbecsüléssel elhalmoz-

ták a professzorokat és atyai gonddal segítették, táplálták, ruházták az itt nagyobbára mindig szegény diák-ifjúságot.

Aki Debrecenben szerzi a doctori diplomát, nem szabad elfeledkezni ezekről. Büszkének kell lenni arra, hogy ő Debrecen fia és törekedni kell arra, hogy méltó lehessen a tudomány művelésében a debreceni tudósokhoz, a kultúra megbecsülésében és az emberszeretetben a debreceni polgárokhoz.

1930 december 5-én :

Ward Price úrnak, aki a napokban adta át a magyar nemzet nagy barátjától hozott becses ajándékot, az itt tapasztaltak közül kettő ragadta meg a figyelmét : a fogadására kivonult bajtársi egyesületek példás rendje és a kántus kifogástalan harmóniája. Emez a debreceni diákélet dicsőséges multját varázsolja elénk, amaz a jövőndő fundamentuma. Mind a kettőnek pedig egy az alapja : a tagok közt fennálló önkéntes fegyelem, ami nélkül sem rend, sem összhang nem lehet.

A diákélet határán túl is, a létért való küzdelem nagy forgatagában azok fogják magukra irányítani a közfigyelmet és az általános rokonszenvet, akik nem felejtkeznek el a multról és el vannak szánva két kézzel küzdeni a szebb jövőért ; azok fognak diadalt aratni, akik vállalják és tartják a fegyelmet.

Áll ez a tudományos munkálkodás vonatkozásában is. Nincs áldás az olyan doctori diplomán, amelynek tulajdonosa abban a feltevésben él, hogy a végső szigorlat letételével megszűnt a tudományokkal foglalkozás minden kötelezettsége s nem érti meg, hogy a magas tudományos fokozat elnyerése nem a hadirendből kiállás lehetősége, hanem a fokozott teljesítés sarkantyúja. De nincs áldás az olyan diplomán sem, amelynek tulajdonosa nem követi a régi szabályt : ne quid nimis és olyan mértéktelen mohósággal lát a munkához, hogy testi vagy szellemi erőinek összeroppanásába rohan.

A fiatal doctor ne siessen szembeszállani mestere tanításával, becsülje meg benne a multat, amelyre építeni lehet. De ne szűnjék meg nemes sóvárgással tekinteni a jövőre, amely csak az övé és amelyet ő maga alkot magának. Mindenek felett ne feledje el, hogy a tudásnak az a legértékesebb része, amelyet az ember nem az iskola fegyelméért, nem a vizsgálatok eredményességéért, hanem az önmaga elhatározásával vállalt s önmaga által megszabott fegyelem megtartásával szerez, a maga-választotta tudomány körében s a maga elhatározásából végzett rendszeres és egyenletes munkával.

Az így szerzett tudás ad igazi gyönyörűséget, egészen mást és sokkal nagyobbat, mint az, amelyet a vizsgálatok sikere okoz. Ezt a gyönyörűséget kívánom minden új doctorinak.

1930 december 13-án :

Az advent, aminek napjait most éljük, a várakozás ideje. A vallásos lélek várja a legnagyobb, az egyetlen királyt ; a kis gyermek az ajándékhozó Jézuskát ; a hitetlen is vár valami kis fölmelegedést a közelgő karácsony általános örömeiből ; még az elhagyatott, még a nyomorgó is vár feléje forduló szeretetet, neki is juttatott adományt ; sőt a szívtelen önző is vár, talán nem tudja, hogy mit, talán olyan lelki megújulást és megjavulást, amilyenről Dickens a Karácsonyi ének-ében beszél.

Az általános várakozás mellett külön oka is van várni valamit annak, akit most fogad be kapuján az élet. Eddig, ha másoktól támogatva, ha maga erejére hagyatva, zárt területen taposta pályáját, több vagy kevesebb elismerést érdemelve, de a kitűzött határokon át nem lépve. Most egyszerre kívül van az iskolaudvar kerítésén, mint mikor a vívómesterrel begyakorolt, sisakkal, kesztyűvel, mellvéddel, tompa karddal folytatott iskolavívás után lerántják a sisakot és a mellvédet, éles kardot nyomnak a kézbe, hogy tessék most már a szintűgy éles kardot fogó ellenféllel küzdeni. Az erőtlen csügged, az erős megállja. Az erős nyugodtan néz szembe az ismeretlen ellenféllel, vár tőle lovagiasságot, vár becsületes harcot, vár békülékenységet.

Az életbe kilépő fiatal ember várakozás, jó reménység nélkül az első kedvezőtlen alkalommal elveszítené minden munkakedvét, minden bizodalmát, összetört lélekkel zuhanna mélységbe ; míg ha telve van bízó várakozással : senki addig meg nem halhat, amíg boldog nem volt, — derűsen néz a fergeteg elébe és a csapásoktól megedződve dolgozik a bizton remélt szebb jövőendőért.

A maga várakozását betölteni senki sem lehet önmagában képes. Ám a mások őhozzá fűződő várakozásának betöltése nagyobbára tőle függ. És minden ifjút, aki az életbe kilép, várakozások vesznek körül. Ragyogók az egyiket, egyszerűek és szerények a másikat ; népes nagy csoportok lelkében, vagy csak egy-két szerető szívben lángoló. Némelyik tán még nem is tudja, hogy kik fogják hozzája fűzni a várakozásukat, de valaki — talán egy roskatag öreg asszony, talán egy beteg gyermek — minden biztonnal lesz, aki őt várja.

A várakozások betöltése boldogító boldogság, minden fáradtságot megér. A Gondviselés töltsse be a most adott doctori fokhoz fűződő várakozásokat.

1930 december 20-án :

Az egymásmellé tett ellentétek jobban szembetűnnek. A mostani avatás napja és a felavatott doctorok hivatása közötti ellentét is bizonyára élesen megvilágítja az utóbbinak igaz mivoltát.

A legrövidebb napok egyike ez, amikor a jótékony napfényt legkevesebb ideig láthatjuk és a sötétség a leghosszabban nyomakszik a földre. A doctornak viszont, akármilyen szakbeli, az a hivatása, hogy minél több világosságot terjesszen, minél inkább igyekezzék fényt hozni minden homályos kérdésre és minden homályos agyvelőre. A doctor a világosság embere köteles lenni; nemcsak az a feladata, hogy a maga számára élesszen a sötétből világosságot, de az is, hogy az égő gyertyát ne engedje véka alatt maradni, hanem helyezze minél magasabbra, hogy mindenki láthasson a fényénél.

A karácsony előtti napokban nemcsak a világosság tart kevés óráig, de hideg is van. Aminthogy a sötétség és a hidegség, a világosság és a meleg rendszerint együtt járnak. A doctornak nemcsak az a kötelessége, hogy a világosságnak, hanem az is, hogy a melegnek terjesztője legyen. Az emberekben, akiknek ügyeit intézi, akiket gyógyít vagy tanít, bizalmat és szeretetet kell önmaga iránt ébresztenie, mert munkája eredményes csak akkor lehet nemcsak a köz, de még a maga egyéni haszna szempontjából is. A szeretetet felköltöni is, megnövelni is szeretettel lehet. Nem tölti be tehát doctor méltóságának hivatását az, akiben nincs elég szeretet.

Terjesztve az emberi élet legnagyobb áldását, a világosságot és az Isten magasságához emelő szeretetet, kísérjen egész élteteken át a kötelesség hú betöltésének nyugodt öntudata.

1931 január 17-én (Kun Ágota felavatásakor):

A kézfogás a doctor-avatás szertartásában nem csupán szokásos üdvözlési mód és nem is csupán a társulfogadás szimboluma. Jelképezi azt is, hogy az öregebb, aki már fent van, a fiatalabbat, aki még most áll a kezdetnél, szívesen vezeti kézenfogva továbbra is a tudomány rengetegében; jelenti azt is, hogy az öregebb, aki a jelen, vagy részben a múlt, meg a fiatal, aki a jövő, szeretettel fonódnak testvéri láncba, mely az egymást követő nemzedékek szellemi folytonossága.

A tanítás ugyanis nem csupán ismeretek közléséből áll, sőt nem is csak a tudományos munkásságra alkalmassá formálásból, hanem a szülő és a gyermek közötti viszonyhoz hasonló kapcsolatot létesít tanító és tanítvány között. A jó tanítónak nem elég tudósnak lenni, nem elég a kötelességet példásan teljesíteni; a jó tanítónak jó embernek kell lenni, akinek gyönyörűséget okoz a tanítványa előhaladása és akit büszkébbé tesz a tanítványa sikere, mint a magáé.

Te, kedves új doctortársunk, ilyen jó tanítókat láttál magad körül és egész eddigi pályád alatt érezted a mestereid szívéből feléd áradó szeretetet, tapasztaltad minden munkádban jóakarató támogatásukat. Emlékezzél meg erről életed további folyásában és vond le ebből azt a kötelezettséget,

hogy neked is, mint ahogy ők téged, úgy kell szeretned és úgy kell támogatnod a magadnál gyöngébbet és a nálad lentebb állót.

Tudom, hogy a jóakaratot nem pazarolták benned hálátlanra. Ápold is lelkedben mindig a hála virágát és akárhová emeljen vagy sujtson a Gondviselés, mestereid szavát el ne felejtsd. Majd meglátod, minden munkád szebbre sikerül, ha, amikor kész lett, még egyszer végig vizsgálod azzal a gondolattal, hogy mit szólna hozzá a volt professzorod.

Nekem az egyetemen nem voltál tanítványom. De azért én is tanítottalak valamire: embertársaink hűséges szeretetére. Bizonyítom, hogy ebből a tárgyból is megérdemled a doctori diplomát, még pedig a legnagyobb dicsérrettel.

Szeretném, ha ennek az egyetemnek minden új doctora érezné, amit te most érzel, hogy az életbe indulásánál *az egyetem éléről atyai szeretet meleg tekintete kíséri útjában*. És szeretném — mátol fogva még jobban szeretném — hogy a mi egyetemünk minden új doctora éljen a mieinknél, öregeknél, szebb korszakban, eredményesebb munkával, boldogabb életet.

1931 január 31-én:

A Gondviselés minden embernek kijelöli az élete útját. Boldog az, aki idejében meghallja a lelkében hangzó isteni szöveget és halad azon az úton, amely számára rendeltetett. Szomorú a sorsa annak, aki egyáltalán nem lát a maga számára semmi élesen elhatárolt ösvényt és szánszalmasan botorkál határozott irány nélkül, vagy olyan sivár országúton, amelyre csakúgy vaktában rátalált. Szomorú még akkor is, ha az így elébe került út sima és fáradság nélküli. De még szomorúbb a sorsa annak, aki ugyan meghallotta a hívó szót, meglátta a kívánt irányt, azonban külső körülmények megakadályozzák abban, hogy lelke vágyának eleget tehessen. Százszorosan boldog viszont az, akiben volt erő és volt akarat leküzdeni az útjába álló akadályokat és bár izzadó homlokkal, megtépett üstökkel, roskadozó lábakkal bátran, vígan, reménnyel igyekszik hivatásának útján előre.

Most felavatott doctorunkban talán a szokottnál későbbben lobbant lángra az égi szikra. Talán a szíve mélyén korábban is érezte tüztét ez áldott csillagnak, de — hajh, kenyérrel él az ember — fényét nem tudta követni. Mindenkép szerencsésnek kell magát éreznie, hogy, ha valamit késve is, megtalálta a maga igazi feladatát, s másrészt megérdemli az elismerést, amiért nem tartotta vissza csüggedés vagy álszemérem, hanem az egyszer felismert igazsága mellett rendületlenül megállott.

Szívből kívánjuk, hogy ez a szilárdság maradjon meg benne élete fogytáig s akaraterejét és kitartását gyümölcsöztesse embertársai javára.

1931 február 14-én:

Minden tudomány örökös érték, olyan, amelyet — a szent írás szavai szerint — rozsdá meg nem emészt és tolvajok el nem lopnak. Ám értékes volta olyankor kiválóképpen szembeötlő, amikor az emberek közvetlen hasznára szolgál.

Az orvostudománynak éppen ebben van a kivételes gyönyörűsége. Mert az embernek örömet okoz az is, hogy ő maga látja tudásának hasznos és áldásos voltát, meg örömet okoz az is, hogy mások elismerik az ő tudásának az erejét.

A kutató tudós életét áldozza munkája mellett, amelynek eredményét talán majd csak a következő nemzedékek látják meg s azok körében is gyakran csak a szakbeliek. Azok közül is, akik tudásukat a gyakorlati életben érvényesítik, legtöbbször a hatása csak hosszú idő múlva, sőt néha egyáltalán nem világlik elő s megtörténik, hogy a legjobb szándékkal és legpontosabban végzett munka nyomán bizalmatlanság és elkeseredés támad. A jó pap, a jó közigazgatási tisztviselő sokszor egész életén át buzgólkodik a maga alapos tudásával felismert társadalmi betegség meggyógyításán, de ahhoz, hogy munkájának látható eredménye legyen, egy új emberöltő felnevelésére van szükség. A jó bíró esetleg az ügyek egész tömegét intézi el míg az általa képviselt hatalom irányában talán ingadozó bizalmat megszilárdíthatja. A tanárnak évek kitartó munkájával kell megmutatni, hogy tudása nem hiábavaló s hogy azáltal mások is gazdagodnak. Az orvos ellenben egyik óráról a másikra megszüntetheti vagy legalább enyhítheti a beteg szenvedését; olykor néhány pillanat elég arra, hogy lássa és láttassa, mekkora hatalma van a tudásának.

Helytelen volna azt mondani, hogy legjobban, de kétségtelen, hogy legnyilvánvalóbban az orvosi tudomány szolgál az embertársainknak javára, ha azzal helyesen és becsületesen élnek. Viszont természetesen ezzel lehet a legtöbb kárt, szenvedést, veszedelmet okozni, ha akár a tudás hibás, akár a lelkiismeret fogytékos.

Hisszük és ebben a meggyőződésben bocsátjuk új doktorainkat az élet útjaira, hogy működésük áldás és boldogság lesz embertársaik javára.

1931 február 21-én:

Ha anyagiakban nem is, szellemi téren annál nagyobb nálunk a túltermelés — hallatszik sűrűn a panasz. Természetesen azért, mert nálunk a tanulást csak a közhivatalra minősítés eszközének tekintik és a tanultságot egynek veszik az államtól eltartás igényével. Nem gondolják meg, hogy a mai ifjú nemzedék már magáért a tudásért tanul és közeledik nálunk is a miénknél szerencsésebb országok rendje, amelyben

a gazdasági termelést is magasabb tanultságú emberek teljesítik, akik a tanulatlanoknál kevesebb erőfeszítéssel is többet és jobbat tudnak dolgozni; vagyis, hogy a szellemi nagy termelésnek az anyagi termelés fokozása jár a nyomában.

Minden bizonnyal nehezebb az életbelépő ifjú ember sorsa ma, mint egy emberöltővel előbb volt. De nem szabad visszariadni. Különösen nem való kalandos vállalkozásokra gondolni. Nekünk magyaroknak nyomorúságos helyzetünkben minden jó erőre szükségünk van. Az, aki hírt, dicsőséget, vagyont tud külföldön szerezni, ám menjen külföldre, mert ezzel is szolgál a magyarság ügyének. De a nyomorúságos mindennapi kenyér keserves munkával megszerzéséért hazát cserélni: nemcsak az emberért kár, a köznek is veszteség.

Ez a lehetőség egyébiránt legkevesbé a jogi kar doktoraira nézve áll fenn. Nekik nemcsak szívet, ismereteket is kell cserélni ehhez; őrájuk kétszeresen áll, hogy a nagyvilágon ekívül nincsen számodra hely.

Nekünk itt élnünk-halnunk kell. Élünk úgy, hogy csak halálunk legyen veszteség a hazának.

1931 február 28-án:

Fájdalom, a boldogságnak egyik alkatrésze, mondja a költő és ennek a mondásnak nagy igazságát talán senki sem érzi olyan teljes mértékben, mint az iskolából az életbe kilépő fiatalember.

Bizonyára nagy az öröme, mert a képességét hivatalosan elismerték és megnyitották előtte az utat a haladásra és emelkedésre, mely a beláthatatlanságig vezet. De viszont megtelek a szíve szomorúsággal, ha arra gondol, hogy el kell válnia fiatal élete legszebb emlékeinek színhelyétől és el kell szakadnia barátaitól, akikkel éveken át osztozott minden örömben-bánatban.

Fokozottan érzi ezt a szomorúságot az, aki különösen nagy mértékben összeforrott a társaival és ifjú barátai körében jelentősebb szerepet töltött be. Másrészt az ilyennek az életreménye, tehát a boldogsága is szükségképpen nagyobb, mert az ilyen ifjú már tanuló-pályáján hozzászokott a közfeladatok intézéséhez, a mások javának szolgálatához, az embertársai irányításához és ennek folytán méltán számíthat arra, hogy az életben ügyesebben betölti hivatását, mint kevesebb gyakorlattal bíró társai.

Ime hát a fájdalom nemcsak része a boldogságnak, hanem olyan tényezője, amelynek mértékéből függ a boldogság nagysága.

Jegyezd meg ezt magadnak egész életedben és soha se

bántson, ha valamiért szenvedned kell. Tudd, hogy minden szenvedésnek ugyanakkora boldogság jár a nyomában.

Egyetemi éveid alatt szerető és szeretett társa voltál sorosaidnak. Légy tisztaszívű és hűséges jóakarója ezentúl is minden embertársadnak és a most megnyert doctori diplomát sohase tekintsd a magad boldogulása, hanem mindig a mások boldogítása eszközének.

1931 március 14-én :

Csak gyáva nép feledhet ős nagyságot, csak elfajult kor hős elődöket.

A jelenkor jurátusa, akit éppen március idusának szombatján bocsátnak útjára, lehetetlen, hogy ne gondoljon élete ez ünnepélyes órájában azokra a dicsőséges egykori jurátusokra, akik március tizenötödikén megnyitották a kaput az új Magyarország felé.

Új Magyarország felé kell most is törekednünk, de most nem belső szabadság, nem függetlenség, nem az elnyomótól elszakadás a vágyunk, hanem az élet, az épség, az egyesülés.

Ti mind a ketten a hajdúkerület székhelyéről jöttetek ide. Az eretekben ott pezseg egy csöppje ama hontalan bujdosók vérének, akik töröktől-tatártól-némektől üldözve, hátán-háza-kebelén-kenyere módjával véres küzdelmek közt hányódtak szerte az országban, míg Bocskay fejedelem otthont nem adott számukra. Nektek hát kétszeres mértékkel kell fogékonynak lennetek a hontalanná vált, a maguk népétől elszakított, az idegen uralom kénye alá vetett magyar testvéreitek sorsa iránt. Pedig az ezért kesergő magyarok egyikétől sem kérdezhetné Hamlet, hogy mit neki Hekuba.

A jogtudósnak sohasem feladata sem a rendzavarás, sem a szenvedélyek felzaklatása. A jogtudós feladata sohasem más, mint az igazság higgadt keresése és meggyőző feltárása. Ám lehet-e nagyobb jog, mint az élethez való, és lehet-e egyszerűbb igazság, mint hogy a széttépett test nem életképes. A jog pedig nemcsak az egyes embert védi, hanem a kollektív személyeket is. Nektek is, mint minden jogásznak Magyarországon, feladatok a magatok becsületes munkájával, a magatok lehetőségei szerint arra törekedni, hogy mindenki minél előbb megismerje a magyar igazságot.

Dolgozzatok és reméljete.

1931 március 21-én :

Historia est vitae magistra. Annak tehát, aki e nagy tanítómester égisze alatt nyeri a doktori dísz, fokozottan kötelessége tanítani az élet igazságait.

Annak tudni kell, hogy minden nemzet életében fordulnak elő szomorú aláhanyatlások és a legdicsőbb korszakok ragyogá-

sát is homályosítja egy-egy sötét pont, a legideálisabb hősoszok közé is odakerül egy-egy szomorú emlékű kalandor.

A történelem doctorának tudni kell, hogy az emelkedés hullámvonalakban halad, hogy az emberi társadalmak életében is éppúgy, mint a tengeren, váltakozik a dagály az apállyal. Tudni kell, hogy a kortársak sohasem voltak elfogulatlan bírók s hogy nem csupán minálunk hat a túráninak nevezett átok, mert az emberek minden időben és minden nemzet körében sokszor egészen jelentéktelen kérdések fölött oly kíméletlen hevességgel hadakoznak a velük nem egy véleményen lévőkkel, hogy a tárgyilagossabb utókor a vitának sem okát, sem magvát nem tudja megérteni.

Ebből pedig az következik, hogy a történelem doctorának a jelen minden küzdelmét, baját, gyarlóságát, magasabb nézőpontokból kell tekinteni, a bizalmát sohasem szabad elveszíteni s kötelessége a tornyosuló nehézségek között már-már csüggedő kortársait megnyugtanni annak a bizonyosságával, hogy a legsötétebb éjszaka után is hajnal következik.

A magyar virradat bizonyosságát hirdetni szent kötelessége mindenkinek, aki e nemzet kebelén él. A magyar jövődóért munkába állani és mindenkit munkára buzdítani pedig önmagunk jóvoltáért is mellőzhetetlen. Mert a magunk sorsa is a haza sorsától függ és akiben a lélek magyar, az éppen a mostani viszonyok közt sokszorososan érzi, a néha gúnyolódva emlegetett régi mondás igazságát. A magyar számára most valóban : extra Hungariam non est vita.

1931 március 28-án :

Napfény és ború, életfakasztó meleg és kíméletlen hideg váltakoznak az életben, mint a kora tavaszi napokon. Szépen nyílni kezd a reménységvirág, de jön a fagyos éjszaka, vagy jön a váratlan hózivatar és a nyájasan mosolygó bimbó nem nyílhat ki többé. Ám az élni akarás mégis nagyobb erő ; az elfagyott rügyek helyét pótolni megindulnak az alvó szemek és a megrontott, hátravetett, holtnak látszott bokor végül virágban áll.

A mai magyar ifjúság sorsa olyan, mint ez a mostani tavasz ; jobban hasonlít a téli halálhoz, mint az újéletre keléshez. A ma fiatal magyarja annyi gonddal lép ki az életbe, amennyit jobb idők sarjai évtizedek tapasztalatai után sem ismertek meg. Ám ezeket a gondokat ma éppen úgy szenvedik az öregebbek is, és nem tudom, mi a keservesebb teher : az-e, ha valakinek kezdetől fogva küzdeni kell a nehézségekkel abban a reményben, hogy sorsa majd csak jobbra válik, vagy az, ha valaki veszélytelennek látott úton indul el s egyszer csak váratlanul, érthetetlenül alig áthatolható gátak kerülnek gyöngülő lábai elé.

A sok nehézség elé néző, sok akadályba ütköző mai magyar ifjúság sorsa akkor volna vigasztalan, ha a reménységét is el-

vesztené. Ha nem tudna bízni szebb magyar jövődében s megfelelkeznek a régi igazságról, hogy labor improbus omnia vincit. A jó kertész állandó munkával és hozzáértéssel a leggyöngébb sarjat is meg tudja menteni s a gondosan ápolt bimbóból rózsá nyílik.

Egyik tavasz szebb, mint a másik. De még sohasem volt olyan tavasz, amelyik nem hozott volna virágot.

1931 április 25-én:

Üdvözöllek, kedves új doctortársunk, ki elérted a földi létben nyerhető legdiszesebb címet.

Doctornak, azaz tudósnek elismertetni nagy megtiszteltetés, aminél csak egy nagyobb dísz van: embernek, férfinak lenni. Nem materiális értelemben, hiszen így az ember sem több ügyes állatnál s a férfi nem más, mint emberi hím. Ám embernek, férfinak lenni lelki tulajdonságok szerint: ez az, ami fölemelő és már a földön az örökkévalóság érzését adja.

Mindegy, hogy szép vagy-e vagy rút, ép-e vagy nyomorék, bőségben élsz-e vagy éhezel, ha a lelki ábrázatod az Isten képére és hasonlatosságára van formálva, ember vagy. Mindegy, hogy dalia vagy-e vagy véznaság, gyönyörködtet-e vagy nem a test élete, epednek-e érted: vagy megszánnak, ha nem ismered az Istent kívül magadnál feljebbvalót, ha tudsz merni és van erőd megállni, férfi vagy.

Az orvost és természettudóst tudományának természete könnyen ragadja a materializmus felé. Óva intelek ettől, kedves új doctortársunk. A szegény magyar nemzetnek nagyon szüksége van az igaz emberekre, igaz férfiakra. Azt pedig, hogy ilyen légy és ilyen maradj, az anyagiasságon felülemelkedés, az Istennel való viszony tisztán megérzése teszi.

Tudd azt, hogy minden ember, csakúgy mint te, eszköz az Isten kezében, nem nagyobb nálad, s ha Isten veled, ki lehet ellened. Tudd azt, hogy Isten szereti az embereket, akikért a maga egyetlenét is odaadta, ha tehát te az embereknek nem javára dolgozol, az Isten akarata ellen cselekszel. Tudd azt, hogy szörnyű felelősség neked, parányi porszemnek, nem azt tenni, amire rendelve vagy, fontold meg százszor is, amit tenni akarsz, de ha megértetted, hogy az az út, amelyre léptél, az Isten útja, akkor ne nézz se jobbra, se balra, ne hallgass se csábító dicséretre, se riasztó gáncsra, tedd azt, amit a lelked parancsol.

Légy mindig férfi és boldog leszel.

1931 május 2-án:

Az életben sok kívánság, sok vágy kielégülése nem következik be akkor, amikor leghőbben érezzük. Még jó, ha csak halasztást szenved s nem marad végképpen el.

Néha élénk fájdalmat okoz a várakozás e be nem következése. Meg kellene fontolnunk pedig, hogy körülöttünk számtalan olyan ember él, aki egész életén át sem ismer lemondásnál, kielégítetlenségénél egyebet. Gondolnunk kellene arra is, hogy vajjon a mi óhajításunk teljesülése nem más embertársaink súlyos hátrányával járna-e s vajjon nem kíván-e lehetetlenséggel járó erőfeszítést azok részéről, akiknek munkájára vagy segítségére magunknak szükségünk van. Mind e szavakat ajakimra az a késedelem adja, amely váratlan hivatalos elfoglaltság miatt az avatási ünnepi megkezdésében bekövetkezett.

Értem, hogy avatandók és hozzátartozók nyugtalanul várják a percet, mely a kitüntető doctori címet hozza. De talán nem nagy baj, hogy éppen most, e komoly és váravárt ünnepélynél ért benneteket ez a mindenki részéről vétlen és akaratlan késés. Mintegy szimbolum lehetett ez, emlékeztető arra, hogy az embernek soha semmi viszonylatban sem szabad türelmetlennnek lenni, mert olykor önmaga és mindenki más hibája nélkül is várakozni, sőt néha nélkülözni kell.

Várakozni és nélkülözni kell különösen nekünk mai magyaroknak, akiknek a Gondviselés rendelkezése folytán kevés részre lehet számítanunk a földi boldogságból.

Az a legjobb magyar, aki legjobban tud tűrni, leghívebben várni.

Tűrjetek és várjatok, hogy áldottak lehessetek.

1930 május 13-án :

Az a hűség, amellyel a doctorrá avatott a felavató egyetem iránt tartozik, nem csupán az egyetem Rectora és Tanácsa részéről megadott külső tiszteletben és nem csupán ugyane kitüntetésnek más egyetemtől nemkérésében áll, hanem jelenti a felavató egyetem tudományos, erkölcsi és világnézeti szellemi irányának tiszteletben tartását is. Fokozottan fennáll ez a kötelezettség olyan helyeken, ahol, mint Debrecenben is, sok évszázadra tekint vissza a főiskolai élet, ahol tehát a főiskola meg a város, a professzorok és deákok meg a polgárok hosszú időközön át tartó kölcsönhatásából valóban genius loci keletkezett.

Ez természetesen nem jelenti az egyéni hajlamok és képességek háttérbe szorítását vagy akadályozását. Az igazi tehetség a maga útján halad, és halad akkor is, ha minden oldalról visszafognák. Mintahogy a hős katona szilárdan megy a háborúba, habár gyöngeszívű édes anyja sirva kérleli maradásra. Csupán azt jelenti, hogy a maga tudományos és világnézeti meggyőződése útján haladó tehetség az alma maternek az övétől különböző szellemi irányát nem kicsinyli, nem gunyolja, s annak szempontjait, mielőtt állást foglalna, mindig komolyan mér-

legeli. Mintahogy a kemény katona nem neveti ki, hanem felcsókolja az édes anyja könnyeit.

A debreceni szellem a puritánság szelleme és abban, aki Debrecenben tanult, ha egyáltalán tanult, bizonyára el van vetve a puritánság magva. Persze itt sem külsőségekre gondolok, aminthogy a puritánság sohasem a külső elhanyagolásában és a viselkedés bárdolatlanságában áll. A pecsétetes kabát és a nyers beszéd még senkit sem tett puritánná. Ellenben azzá tesz a minden felesleges díszről óvakodó egyszerűség és minden makulától irtózó tisztaság a testi és a lelki életben, a világfelfogásban, a tudományos munkában, az erkölcsi életben, a kenyérkeresetben.

A puritán ember is lehet finom ízlésű, sőt finnyás. Éppen azért, mert irtózik minden szennytől, kényesen válogathatja meg a társaságát. Lehet, hogy ilyen okból kénytelen elhagyni azokat, akiknek körében addig élt. Ám e szomorú szakítást sohasem hitványmódon külső dicsőségért, hanem nagy lelki vívódás után keserves belső kényszer hatása alatt teljesíti.

Volt debreceni diákok, maradatok hívek a debreceni szellemhez és igyekezettek annak becsületére válni.

1931 május 16-án :

Forma dat esse rei. A megszokott külsőségekhez alkalmazkodás csaknem olyan általánosan elismert kötelesség, mint a törvények megtartása. Az emberi életben jelentős fordulópontokat alkotó események alkalmával végzett szertartások pedig, még ha merő külsőségeknek látszanak is, rendszerint szimbolikus jelentésűek s mint ilyenek az elmélyedésre, sorsunk, feladatunk, önmagunk vizsgálatára, tehát a bölcsesség kezdetére vezetnek.

Nem szabad kicsinyelni a szertartásokat, amelyek csak azok számára jelentéktelenek, akik a könyvben nem látnak egyebet betűnél, a szívben nem látnak mást, mint izom-csomót.

Aki az ünnepélyes szertartásokban csak olyan felesleges cafrangot lát, amelyen úgy ahogy át kell esni, annak az életéből hiányzik a szépség. Nem azért, mintha az Isten neki is nem adna, hanem azért, mert nincs benne képesség a szép meglátására. Az ilyen ember élete lehet sikerekben gazdag, lehet szerencsés, de nem lehet boldog. Mert a boldogságot a jóllétnek nem a meglétele, hanem a meglátása adja. Annál boldogabb mindenki, mennél több szépséget tud a körülötte levőkben felfedezni.

Új doctortársainknak kívánok boldogságot.

1931 május 30-án:

Ma ugyanennek az épületnek egy másik termében a debreceni kollégiumi diákszövetség tagjai tartják gyűlésüket. Ötven-hatvan évvel ezelőtt a kollégiumból kikerült öregek olyanokkal együtt, akiknek a kabátján még rajta van az iskola pora. Magas méltóságok betöltői vagy kiérdemesültjei szerény kis kezdőkkel, vagy az élet sok nyomorúságától megtört, a kenyérkereset gondja a latt megroppant vénekkel. Jöttek minden részéről a magyar hazának, északról és délről, Dunántúlról és Erdélyből. Mert sem kor, sem társadalmi különbség, sem távol-ság, sem valláskülönbség, sem politikai pártellentét nem tudja őket egymástól úgy elválasztani, hogy ne érezzék a testvéri közösséget a debreceni diákságban. És ha elmegy az ország legtávolabbi részén valami eldugott faluba, vagy ha elmegy a fővárosba valami fényes hivatalba, fogsz találni, amott talán egy szerény papot, emitt talán egy országos ügyeket intéző hatalmasságot, akinek fölraggyan a szeme, amint Debrecen nevét kijetted előtte és eldicsekszik, hogy ő is a Hatvani, a Csokonai, a Kölcsey, az Arany János, a Szabolcska, a Tisza István kollégiumába járt.

Pedig, kedves ifjú barátaim, bármily nevezetes nagy iskola volt is a reformátusok debreceni kollégiuma, bármennyire gyűltek bele az ország minden részéből a tanulni vágyók, bármily jeles tudósok voltak a professzorai, természetesen nem veheti fel a versenyt anyagi feltételek, berendezettség, tan-székek száma, tudományos felszerelések, sőt — részben éppen ezek miatt is — a tanárok tudományos eredményei tekinté-ben sem az egyetemmel. Bármennyire sok szegény ifjút táplált a maga szerény konviktusán a kollégium, — a diákok sorsán eny-híteni, a jó tehetségeknek a hóna alá nyúlni távolról sem volt annyi ereje, mint amennyit most az egyetem körében ily célokra áldozni lehet. Annál inkább kell tehát remelnünk azt, hogy ti is, akik az egyetem kebelén nőttetek fel, s talán nemcsak tudo-mányos, de egyszersmind testi táplálékkal, hálás szeretettel fogtok gondolni mindig az Alma Materre.

A debreceni kollégiumnak volt egy Récsei nevű tanít-ványa, aki valami piciny faluban lett pap. Egész életén át rakosgatta félre szerény javadalmából a garasokat és össze-tudott gyűjteni annyit, hogy egy tanszéket alapított. A legenda szerint a részletekben beszolgáltatót összegeket gyalog hozta be, hogy a fuvar költségét is a kollégiumnak adhassa.

Ekkora heroizmust senkitől sem lehet kívánni. De szere-tetet és jószívvel visszagondolást mindenkitől várunk. Nincs semmi boldogítóbb, mint a hála lerovásának tudata.

1931 június 5-én:

A tudományos pályák túlzásfoltosságáról, diplomás proletáriátusról írnak és beszélnek s előkelő, sőt felelős helyről is óvják a fiatalságot a hivatali pályákra törekvéstől.

Egészen megokolt, ha a mai fiatalság sorsa felől aggodalmaskodunk. Naponként látjuk, milyen nehezen megy ma bármely új pozíció elnyerése, bármily barna s bármily kicsiny darab kenyér kézbekapása. Vannak, akik igazoltnak látják Malthus tanait s a kevés foka, sok eszkimó aránytalanságát az eszkimók számának csökkentésével kívánnák megszüntetni.

E súlyos bajok közt sem szabad azonban a fogalmakat egymással összezavarni.

Magyarországon legfeljebb az iskolai tanultság alapján megélni kívánók tekintetében van túltermelés, de a tudomány művelésében semmi esetre sincs. Aki tehát letett esküjéhez híven szaktudományát tovább művelni kívánja, nyugodt lehet, hogy fáradsága nem haszontalan, nem felesleges s talán sok nehézség között, de végül mégis csak eredménnyel végzett munkája mindenesetre előmozdítja hazánk javát.

Sőt nincs túltermelés nem tudományos, hanem csak tanult emberekben sem. Aki Magyarországot igazán ismeri, az nem beszélhet itt a kultúra túlzásairól. Egyáltalán az a panasz, hogy hazánkban már sok a tanult ember, olyanformán hangzik, mintha valaki azon keseregne, hogy gyermekei mind egészségesek és mind jó étvágyúak. A sok ember esetleg lehet baj; de a sok tanult ember semmi esetre sem lehet baj. Mert a tudatlanok könnyebb megélése legfeljebb azon az alapon képzelhető, hogy ignoti nulla cupido. A tudatlanul, igény nélkül, állati sorban élő emberek tömege pedig nem lehet nemzeti ideál.

Erre gondolva menjetek el és tanítsatok minden népeket.

1931 június 6-án: (Tankó Béla sub auspiciis gubernatoris avatása).

Kedves új doctorunk, a becsületes munkával megérdemelt kitüntetés örömet okoz az élet sok fáradságától már megviselt, új benyomásokat már kevésbbé felvevő léleknek is, annál inkább a fiatalnak, aki még szeplőtlen reménységgel öleli körül az egész világot, aki még rendületlenül tudja hinni, hogy a szépen kezdődő élet egész pályája virágokkal övezett és felfelé haladó lesz.

Bizonyára boldog vagy tehát ebben az órában kedves fiatal barátom és méltán, mert azt, hogy kivételes nagy kitüntetésben részesültél, csakis a magad kitartó szorgalmának és odaadásának köszönheted.

Tizenhetedik évét éli egyetemünk s ez alatt az idő alatt

most csak ötödször van ilyen ünnepünk, hogy legfelsőbb helyről adott kitüntetés mellett avathatunk doctort. Az öt kitüntetett közt három a jog- és államtudományi karról való, kettő pedig a természettudományok művelője. Azt, hogy a jogi kar előljár, könnyű megérteni, hiszen a mi egyetemünk ifjúságának is rendszerint csak nem felerésze a jogi karhoz tartozik. Annál inkább figyelmet érdemlő azonban, hogy a természettudományok csoportja nyomon követi, mert e tudományok egyetemünkön legkésőbbben jutottak szóhoz s bizony a többi, szintúgy nem királylány-módon élő szakok között is hamupipőke sorban vannak.

Kettős tanulság következik ebből. Egyik az, hogy a komoly tehetség és a lankadatlan szorgalom helyes és gondos vezetés mellett bármily szerény, sőt szomorú keretek között is elérheti a legszebb eredményt. Másik az, hogy íme kivételes kitűnő tehetségek aránylag jóval nagyobb számmal érdeklődnek ma a természettudományok, mint más tudományszakok iránt. Nemzeti közműveltségünk követelése és a tudományban kiemelkedésünk biztosításának érdeke tehát e tudományszakaink minél tökéletesebben művelhetését minden rendelkezésére álló eszközzel előbbre vinni.

Te pedig, kedves új doctortársunk, emlékezzél meg arról, hogy Debrecenben a természettudományok művelése sokkal régiebb, mint az egyetem. Hogy annak a kollégiumnak, amelynek gimnáziumában végezted középiskolai tanulmányaidat, egykori professzorai közt volt Maróthy, Hatvani, Kerekes Ferenc, Csécsi Nagy Imre, Csányi Dániel, Török József. Hogy ebben az ősi civitasban a professzorokon kívül mások is, papok, orvosok, katonatisztek, művelték nagy eredménnyel a természettudományokat. Hogy maga a Debrecen társadalmának képét századokra kiformáló Méliusz Péter „pispek” is fényes bizonyosságát adta jeles Herbáriumával, a természettudományban alapos jártasságának.

Ez utóbbinak példája arra is emlékeztethet, hogy a természettudományok művelése és a mély vallásosság nagyon szépen összeférnek.

Légy büszke arra, hogy olyan helyen fejlődött tudóssá, ahol jeles elődeid voltak. Dolgozzál híven, fáradatlanul, tudományodban, Istenben bízva, a magyar nemzetért. Mindnyájunk áldása kövessen.

1931 június 13-án:

Meleg szeretettel üdvözlöm új doctorainkat, akik közül többnek nevét jól ismerem az egyetemi pályájuk alatt tanúsított kiváló szorgalmuk és előmenetelük révén. Bizalommal

nézek a pályájuk elé azért is, mert tudom, hogy nem rózsaszíromból volt vetve a párnájuk és nem volt ismeretlen előttük a paizsos ember sem. Aki szerény anyagi viszonyok között, talán nehézségekkel, talán nélkülözéssel küzdve is jól tudja teljesíteni a kötelességét, az megállja helyét az élet viharai között; hiszen régi tapasztalat, hogy abból válik leginkább igazi férfi, aki multa tulit, fecitque puer, sudavit et alsit.

Azért arra kérlek benneteket, vessétek jól emlékezetbe, hogy szoros út és keskeny kapu, amely az igazi boldogsághoz vezet. Gyöngé emberek szokása a nehézségek elől visszarettenni, hitványoké a nehézségeket megkerülni. A komoly és tisztalelkű férfi nem hátrál pipogyán, még kevésbé játszik ügyeskedve bújócskát, hanem halad felemelt fővel, a maga erejében és a maga becsületében bízva a számára kijelölt úton egyenesen előre. Azt, aki kerülő utakon jár ki a maga számára valami előnyt, lehet, hogy hamarabb kenyérhez juttatják, lehet, hogy idővel meg is süvegelik; ám azt, aki nem alkszik sem mással sem önmagával, még hátramaradott helyzetében is lélek szerint tisztelik, s mindenekfelett kielégíti a maga érintetlen önérzete.

Arra is kérlek benneteket, legyetek hívek mindhalálig az Alma Materhez, amely benneteket nevelt. Gondoljatok reá mindig szeretettel és büszkeséggel; érezzétek magatokat a családjához tartozónak. Emlékezzetek meg arról, hogy e szegény édes anyának sok szűkölködő gyermeke van és ha a Gondviselés sorsotokat kedvezőre fordítja, jusson eszetekbe, hogy a debreceni szegény diákok sorsán kicsiny adomány is sokat javít és adjatok kisebb testvéreitek sorsának javítására erőtlük szerinti adományt az Alma Maternek.

Kívánom, hogy legyetek mindig szerencsések külső és belső világotokban.

1931 június 20-án:

A mi egyetemünkön egészen ritkaság-számba megy, de általában is kivételes a mostanihoz hasonló doctor-avatás, amelyen ugyanis az egyetem mind a négy tudománykara osztja a tudományos grádust.

Ennek oka természetesen elsősorban az, hogy a promóció célja és mértéke nem egyenlő a tudománykaroknál. Ott, ahol a doctori fok elnyerése valamely életpályán elhelyezkedés előfeltétele, szükségképpen többen kopogtatnak érte, s ahol csupán tudományos dísz ad, önként értődően szigorúbb megfontolás tárgyává teszik a megadását.

Akár gyakorlatias célokra is szolgál, akár merőben tudományos felékesítés, mindenestre arra kötelez a doctori fok, hogy embertársainknak valóban doctorai legyünk, a szó eredeti és közhasználatos értelmében egyaránt.

Legyünk doctorok, azaz tanítók. Keressük egész életünkön át az igazságot, a könyvekben, a laboratóriumokban, az élet minden jelenségében és a megtalált vagy elfogadott igazságot ne hagyjuk a magunk lelke kamarájában penészedni, hanem hirdessük fáradatlanul, elszántan, türelemmel és szeretettel embertársaink gazdagítására. Boldogok vagyunk mi, akik másokat taníthatunk. A miénk az egyetlen kincs, amely, bármily bőkezűen osztogatjuk, soha el nem fogy, sőt a tanítottak érdeklődése közben felmerült kérdések beható vizsgálatával folytonosan gyarapszik.

Legyünk doctorok vagyis orvosok. Lássuk és vizsgáljuk meg a betegséget egyesén úgy, mint a társadalmon, s akár testi, akár erkölcsi a kór, szálljunk szembe vele félelem nélkül, lelkiismeretesen, tiszta kézzel és tiszta lélekkel. Boldog az, aki orvosolhat, mert eltávolítja az ember legnagyobb ellenségét, a halált. Zordon a testi halál is, de ez a mindenkit meglátogató és ezért senkinek sem különleges csapásként jelentkező győztes sok esetben már nem is ellenség, hanem szabadító barát, épp azért rettenetessége nem is mérhető az erkölcsi haláléhoz, amelyből a feltámadás alig lehet. Ime az orvoslás is feladata tehát minden szakbeli doctornak és aki megmenti a más életét, életet nyer önmagának is.

Öröömre szolgál, hogy új doctoraink között a magyar nemzeti művelődés terén már eddig is sok érdemet szerzett munkásokat köszönhetek, s az életbe most kilépő ifjak közt is olyanokat látok, akik eddigi maguktartásával társaik javára végzett munkájukkal a legszebb reményekre jogosítanak. Mindnyájuknak kívánom törekvéseik sikerét, hivatásuk jól betölthetését.

1931 június 27-én:

Az esztendő vége nemcsak az elmúlás gondolatát hozza, hanem azzal együtt a fokozott igyekezetet a célnak még a forduló előtt elérésére.

Van, aki késik, újra meg újra tovább halasztja feladatának teljesítését, talán hanyagságból, talán túlzott lelkiismeretességéből, amellyel a teljesítés el sem érhető tökéletességére törekszik. Az ilyen rémülten veszi észre az év végének elérkeztét, és jól-rosszul, önmagával elégedetlenül, bizonytalanul, szorongó érzések közt kezd a befejezéshez, hogy ki ne maradjon az időből.

Van, aki siet. Nyugtalan vére vagy vágya hajtja előre s a gyümölcsöt éretlenül is megenni kész, csak hogy másokat megelőzzön. Az ilyen előtt csak egy szempont fontos, az, hogy ő hátrább ne maradjon s félkész munkával is hajlandó előállni, csak hogy még ebben az évben eljusson a célhoz.

Felteszem, hogy ti itt mindnyájan sem nem késtetek, sem nem siettetek és nem az esztendő vége hajtott benneteket a munka végzésére, hanem munkátok vége esett az esztendő utolsó napjaira. A késlekedés, mégha az önbírálat aggodalmasságából származik is, alkotások elmaradását, az új értékekkel gyarapodás hiányát, tehát a szegényebbé válást okozza. Nekünk pedig általában emberi kötelességünk, de még inkább magyar kötelességünk az erők növelésének biztosítása. A sietés viszont az esetek legnagyobb részében elsietéssé válik, gyöngé, felületes munkát eredményez, ami többnyire kevesebbet ér a semmi munkánál is, mert nemvalónak valóként bemutatása, tehát ámitás, tehát erkölcstelen.

Valahol olvastam egy bölcs tanácsot, amely ilyenformán hangzik: A munkát mindig úgy lásd magad előtt, mintha örökké élnél, és mindig úgy hagyd magad után, mintha azonnal meg kellene halnod. Ezt ajánlom figyelmetekbe. Ne szűnjék soha munkakedvetek, ne érezzétek soha, hogy reátok már nem vár feladat, legyen képzelő erőtök új tervek alkotására, új célok kitűzésére. Dolgozzatok, nemcsak fáradhatatlan buzgósággal, hanem higgadt tervszerűséggel, a megkezdett feladatnak pontos és hűséges végzésével, úgy rendezve minden dolgokat, hogy ha másnak kell helyetekre állni, ne találjon sok rendetlen vázlatot, amelyeken elindulni alig lehet, hanem a félbemaradt munka maga mutassa meg a folytatás mikéntjét.

Így dolgozva eredményekben gazdag lehet életetek és hasznos a hazának szolgálatotok.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁRA

13245 / 1958